

ปัจจัยที่ยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

The Factors to Enhance the Performance Efficiency of Local Guides in Ecotourism Attractions

วาสนา อังศุนิตย์ลาภา¹

Watsana Angsunitlapa

Received: September 30, 2019

Revised: February 24, 2020

Accepted: February 25, 2020

บทคัดย่อ

การปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมาตรฐานด้านการบริการให้เป็นที่ยอมรับ และทำให้การท่องเที่ยวได้มีส่วนช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความสมดุลและความยั่งยืน บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่สามารถยกระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผู้นำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับผู้นำเที่ยวท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องมีการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และรักษาวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยตระหนักถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดระหว่างนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มากที่สุด

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากกิจกรรมนำเที่ยว ดังนั้น จึงมีปัจจัยหลายประการ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานอย่างสูงสุด ได้แก่ 1) การปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ 2) การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ 3) คุณลักษณะพื้นฐานและจรรยาบรรณของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น 4) การเป็นผู้นำให้เกิดการปฏิบัติตัวอย่างถูกต้อง 5) การดูแลสวัสดิภาพและความปลอดภัย และ 6) การรวมกลุ่มบริหารจัดการผู้นำเที่ยวท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ การนำปัจจัยดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ยังช่วยให้ทราบถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีการรับมือกับปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีอีกด้วย

คำสำคัญ: ปัจจัยยกระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

¹ อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมศาสตร์ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ e-mail : watsana_sae@hotmail.com

Abstract

The performances of local guides have been playing crucial roles in ecotourism to improve more acceptable service standards and tourism which helps to maintain ecotourism attractions to become continually balanced and sustainable. This article aims to present the key factors that can improve the performance efficiency of the tour operation in ecotourism for local guides after their training. The factors that can be used to enhance the local guides' performance efficiency in tour operations will also be presented. In ecotourism, building balance between conservation and preservation of the local communities' ways of life is necessary. In order to do so, the environmental sustainability, society, and culture need to be concerned along with the ecotourism through local tour guides who are usually closely associated with tourists and local tourist attractions.

In addition, the most considerable factors are the quality of the tourist attractions and the quality of the tourist experiences from the tour activities. Therefore, there are key factors to enhance the local tour guides to become more effective and successful in local tour operations: 1) duties and responsibilities, 2) knowledge providing and awareness of conservation raising, 3) basic characteristics and ethics of local tour guides, 4) achievement-oriented leadership, 5) welfare and safety and, 6) the collaboration of local tour agents and fair distribution of benefits in local communities. Furthermore, the application of these factors in performance monitoring can lead to the understanding not only in the impacts on ecotourism but also in possible ways for dealing with problems in tourist attractions accurately.

Keywords: Factors to enhance the performance efficiency, Local guides, Ecotourism attractions

บทนำ

ปัจจุบัน ภาครัฐได้มีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในท้องถิ่น พัฒนาภาคการท่องเที่ยวไทยให้กระจายตัวสู่เมืองรอง และเน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งแต่ละเมืองมีเรื่องราวที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ และยังมีการสนับสนุนของรัฐบาลให้มีการจัดการการท่องเที่ยวในทุก ๆ พื้นที่ หลายชุมชนจึงได้จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชนของตน การท่องเที่ยวนอกจากจะช่วยในเรื่องเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลดีทางด้านสังคมด้วย นั่นก็คือ ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชุมชน และมีส่วนช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู

เกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เกิดกระบวนการเรียนรู้พัฒนาตนเอง และเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นและประเทศไทยได้เป็นอย่างดี โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ ในท้องถิ่นเหล่านั้น คือ ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ซึ่งการที่จะให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว นั้น จำเป็นจะต้องมีการยกระดับและพัฒนาทักษะของบุคลากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทความนี้ เป็นการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอปัจจัยที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้สามารถดำเนินการด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานด้านการบริการให้เป็นที่ยอมรับ และทำให้การท่องเที่ยวได้มีส่วนช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีศักยภาพ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิต อันจะนำไปสู่การจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มีความสมดุลในทุกมิติ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนสืบไป

แนวคิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

Mager and Beach (1967, p. 45-51) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานไว้เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราว หมายถึง การที่จะสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่าง 2 สิ่งหรือมากกว่า หรือความสามารถในการที่จะบอกได้ถูกต้องว่างานสำคัญได้เสร็จสิ้นลงไปแล้ว หรือสามารถเห็นถึงความแตกต่างว่าอันใดถูกต้อง และอันใดที่ไม่ถูกต้อง
2. ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง กระบวนการของการสามารถหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ความสามารถในการแก้ปัญหานี้ จะกระทำได้โดยการสอนพนักงานให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอาการ และสาเหตุที่จะเกิดขึ้น ตลอดแนวทางการแก้ไข
3. ความสามารถจำเรื่องที่ผ่านมา หมายถึง การสามารถรู้ได้ว่าจะต้องทำอะไร หรือต้องใช้อะไร ตลอดจนสามารถรู้ลำดับ หรือระเบียบของการปฏิบัติงานของงานใดงานหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประสิทธิภาพ และความสามารถเชิงสติปัญญา
4. ความสามารถในการดัดแปลง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักเครื่องมือ หรือเครื่องกลต่าง ๆ เพื่อที่จะปฏิบัติงานที่ต้องการให้เสร็จสิ้นลงไปได้
5. ความสามารถในการพูด หมายถึง ความสามารถในการเชิงการพูด เป็นสิ่งสำคัญในการสื่อความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประสิทธิภาพในการทำงาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการงาน โดย อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิต สัจฉกร (2539, น. 71) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงมาตรฐานในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยให้พนักงานปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง ช่วยให้การปฏิบัติงานให้เกิดผลได้มากกว่าปัจจัยที่ใช้ และช่วยให้มีการฝึกฝนตนเอง ปรับเข้าสู่มาตรฐานการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ และนิมมนว ทองเสน (2557, น. 23)

ให้ความหมายของประสิทธิภาพของการทำงานว่า การปฏิบัติงานเกิดจากหลาย ๆ ปัจจัยที่รวมกันขึ้น เพื่อกระทำการสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรของคนทุกคนที่ร่วมมือกันทำงานนั้น ๆ ให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด ได้มาตรฐาน และใช้ต้นทุนในการปฏิบัติที่น้อยมากแต่ได้ผลมากกว่า ดังที่ทุกคนได้ร่วมกันปฏิบัติตามเป้าหมายที่มีอย่างเดียวกัน

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถ ความพร้อมในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ โดยให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็วที่สุดและก่อประโยชน์สูงสุด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, น. 14) และประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธุ์, และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, น. 68) ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการเที่ยวในรูปแบบของการไปแหล่งที่เป็นธรรมชาติหรือท้องถิ่น ที่มีความบริสุทธิ์ของชีวิตดั้งเดิม โดยผู้เดินทางไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย ทำลาย รบกวน แต่อย่างใด แต่มีจุดประสงค์เพื่อชื่นชมความงาม เพื่อความเพลิดเพลินหรือเพื่อศึกษาหาความรู้ในธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความรู้สึกที่ดี นอกจากนี้ ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ (2555, น. 43-44) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้ และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ซึ่งมีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ไว้ ลักษณะเฉพาะนี้ ทำให้การท่องเที่ยว Ecotourism ไม่ใช่วิธีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) ก็ไม่ใช่ Ecotourism ทั้งหมด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community Based Eco-Tourism, CBE) เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น พร้อมกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ความยากจนในชนบทลดลง และเป็นการบรรลุเป้าหมายทั้งสองด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน นั่นก็คือ ดำเนินการโดยคนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ การตัดสินใจด้านบริหารงานท่องเที่ยวและผลกำไร (Khanal & Babar, 2007, p. 2) ความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึง และพอใจกับมาตรฐานการครองชีพที่สูง และผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นจะถูกแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ความเสมอภาคทางสังคม หมายถึงกลุ่มผู้ที่เข้า

ร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกคน ต้องมีโอกาสนี้และการเข้าถึงทรัพยากร รวมถึงการแบ่งรายได้อย่างเป็นธรรม มีสิทธิในการมีส่วนร่วม ในกระบวนการตัดสินใจ และการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Muhammad, Abdullah, Abdelmohsen, & Mohammad, 2017, p. 106) จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง กิจกรรมการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ โดยตระหนักถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพประสบการณ์ของผู้มาเยือน นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นส่วนสนับสนุนในการเสริมสร้างพลังอำนาจความเป็นเจ้าของของชุมชน และชุมชนต้องได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งอุซาวดี พูลพิพัฒน์ (2544, น. 5) ได้สรุปหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 มิติ ดังนี้

1. มิติทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ในการเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มากกว่า การปรับเปลี่ยนพื้นที่ เพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าหากชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของหรือผู้ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรท่องเที่ยวเสียก่อน

2. มิติทางด้านชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จะต้องมาจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ใช่ต้องการเพียงแค่ว่าจะได้จากการท่องเที่ยว แต่เป็นความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีแผนงาน มาตรการ ที่นำไปสู่การปฏิบัติ คนในชุมชนมีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการในการประเมินผล ป้องกันผลกระทบ และกฎระเบียบที่ชุมชนให้การยอมรับ โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง สุดท้ายควรมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และคืนส่วนหนึ่งให้กับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

3. มิติทางการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดีเยี่ยมส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวควรได้รับการบริการที่เหมาะสม มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ (ประชิด และคนอื่นๆ, 2554, น. 70-71)

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ พื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีและถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

3. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ป้องกันและกำจัดมลพิษ อีกทั้งควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตและยั่งยืน ให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ปฏิบัติตาม ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ร่วมบำรุงรักษาทรัพยากร อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เป็นการร่วมมือจากระดับล่างไปจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนากระบวนการให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ และทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการนำผลตอบแทนที่ได้รับ กลับมาจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดลักษณะของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้นในพื้นที่อีกด้วย

ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 (2551, น. 2) ได้กำหนดความหมายของ “มัคคุเทศก์” ใน ม.4 ไว้ว่า “ผู้ให้บริการเป็นปกติธุระในการนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยให้บริการเกี่ยวกับคำแนะนำและความรู้ต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว” และให้ความหมายของ “ผู้นำเที่ยว” ไว้ในมาตราเดียวกันว่า “ผู้รับผิดชอบในการดูแลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ในการเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศ” สำหรับประเทศไทยนั้น มีการแบ่งผู้นำเที่ยวออกเป็นหลายประเภท ซึ่งมีการกำหนดลักษณะของมัคคุเทศก์ตามลักษณะของการนำเที่ยว และการบังคับใช้ตามกฎหมาย นอกจากนี้คำว่ามัคคุเทศก์ และผู้นำเที่ยวแล้ว ในประเทศไทย ยังมีการเรียกรูปแบบการนำเที่ยวด้วยชาวบ้านท้องถิ่นหลายรูปแบบ เช่น ไกด์ท้องถิ่น ยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งดร.ชนิเอมพันธุ์ และวัชร วยริน (2551, น. 57) กล่าวว่า สำหรับประเทศไทยนั้น “มัคคุเทศก์” หมายถึง ผู้นำเที่ยว ซึ่งจัดเป็นอาชีพหนึ่ง ที่ต้องมีการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ และสอบผ่านเพื่อให้ได้รับใบประกอบอาชีพที่เรียกว่า ใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ หากผู้ใดที่ใช้ชื่อหรือแอบอ้างว่าเป็นมัคคุเทศก์ แต่ไม่มีบัตรดังกล่าวจะมีโทษตามกฎหมาย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านท้องถิ่นที่ยังไม่ได้ใบประกอบอาชีพหรือ “ใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์” และใช้คำว่า “ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น”

โดยสรุปแล้ว ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวเฉพาะพื้นที่ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีเทคนิคในการสื่อความหมาย สามารถถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อม

กับอำนวยความสะดวก ดูแลความปลอดภัย และสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวตลอดการประกอบกิจกรรม เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย จึงมีผู้นำเที่ยวท้องถิ่นที่ปฏิบัติงานนำเที่ยวที่แตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตัวอย่างเช่น ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน หรือผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ที่นำนักท่องเที่ยวชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติกิวแม่ปาน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เป็นต้น

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์ (2550, น. 28) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ว่า มัคคุเทศก์เป็นบุคลากรใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากกว่าบุคคลอื่นในท้องถิ่น จึงมีโอกาสสร้างความประทับใจและความไม่พอใจแก่นักท่องเที่ยวโดยง่าย ดังนั้น ความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น จึงขึ้นอยู่กับบทบาทของมัคคุเทศก์ ซึ่งมัคคุเทศก์มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

1. ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว

1.1 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ย่อมมีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงต้องให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี

1.2 การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ต้องการพักผ่อนหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์มีต่อนักท่องเที่ยวคือ การทำให้มีชีวิตผ่อนคลายจากความเบื่อหน่าย เช่น การร้องเพลง เล่าเรื่องสนุก ๆ นั่งเล่นเกม เป็นต้น

1.3 โดยธรรมชาติของนักท่องเที่ยว มักต้องการความสะดวกสบายระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว มัคคุเทศก์จึงจำเป็นต้องอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการเดินทางด้วย

1.4 สวัสดิภาพ และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์จะต้องรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น มัคคุเทศก์จะต้องคอยตักเตือนนักท่องเที่ยวในสิ่งที่ควรระมัดระวัง

2. ความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ให้ความรู้รวมทั้งคอยตักเตือนนักท่องเที่ยว ประกอบกับทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนาหรือศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องถนอมรักษาไว้ เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้หมดสิ้นไป อุตสาหกรรมท่องเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์ก็ย่อมสูญสลายไปด้วย ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ในการชักชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมอนุรักษ์ ไม่ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยว นั้น ๆ รวมทั้งไม่กระทำการที่ผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรม

3. ความสำคัญต่อประเทศชาติ มัคคุเทศก์มีความสำคัญต่อประเทศชาติ ในด้านการสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศให้นักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในประเทศของเรา และเดินทางมาเยือนซ้ำ หรือช่วยเผยแพร่ภาพพจน์ที่ดีนั้นแก่เพื่อนฝูงญาติมิตรของเขาให้ทราบ

ต่อไป นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ยังสามารถสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ของชาติ ได้อย่างถูกต้องด้วย

คุณลักษณะที่ดีของมัคคุเทศก์

กุลวรา สุวรรณพิมล (2556, น. 81-84) ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดี เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีต่อนักท่องเที่ยว และมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ซึ่งควรมีคุณสมบัติต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ได้แก่ ความสามารถในการสร้างความประทับใจ และควรผูกมิตรกับผู้อื่น
2. บุคลิกภาพดี บุคลิกภาพทั่วไปประกอบด้วย บุคลิกภาพภายนอก และบุคลิกภาพภายใน
บุคลิกภาพภายนอกสำหรับมัคคุเทศก์ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในตัวมัคคุเทศก์ ได้แก่ ร่างกาย การแต่งกาย การพูดจา กิริยามารยาท

บุคลิกภาพภายในสำหรับมัคคุเทศก์ หมายถึง สิ่งที่มีมัคคุเทศก์แสดงออกจากความรู้สึกภายใน หรือที่เรียกกันว่า “จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์” ซึ่งบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549, น. 58-60) อธิบายเพิ่มเติมว่า จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ที่สำคัญมีดังนี้ 1) ความประพฤติและกิริยามารยาทดีงาม 2) ความซื่อสัตย์สุจริต 3) ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ 4) ความรู้จักประมาณตน 5) ความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ 6) ความเมตตากรุณาปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข 7) การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง 8) การตรงต่อเวลา 9) การไม่กล่าวคำหยาบหรือให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น 10) การมีศีลธรรมอันดีงาม

3. มีความรู้ดี มัคคุเทศก์ที่มีความรู้ดี จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง และได้รับประโยชน์คุ้มกับเงินที่เสียไป บุคคลที่มีความรู้ดีมีลักษณะดังนี้ 1) สนใจสิ่งรอบตัว 2) ช่างสังเกต 3) รักการค้นคว้า 4) เป็นนักอ่าน นอกจากนี้มัคคุเทศก์ควรจะมีคุณลักษณะที่สำคัญอื่น ๆ อีก 4 ประการ ดังนี้ 1) ควรมีความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศในขั้นที่ใช้การได้ดี 2) มีอารมณ์มั่นคง มีสติและไหวพริบดี สามารถแก้ไขปัญหาได้ และมีความรอบคอบ 3) มีศิลปะในการพูด รู้จังหวะ และรู้ว่าควรพูดอธิบายเวลาใด เรื่องอะไรก่อนหลัง

นอกจากนี้ Weiler and Davis (อ้างถึงใน วรรณพร วนิชานุกร, 2540, น. 66-67) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทต่าง ๆ ที่มัคคุเทศก์ทางธรรมชาติในประเทศออสเตรเลียควรปฏิบัติ เพื่อให้การนำเที่ยวนั้นดำเนินไปอย่างเหมาะสม ดังนี้

1. ในการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมนั้น ผู้นำเที่ยวควรจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อม และไม่ใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศจนเกินความสามารถที่ระบบนิเวศจะรับได้ นั่นหมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น ดังนั้น มัคคุเทศก์จะต้องมีความรู้ในเรื่องระบบนิเวศและหลักการอนุรักษ์

2. มีทักษะในการอธิบายเรื่องของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มัคคุเทศก์จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของนักท่องเที่ยว

3. บทบาทของมัคคุเทศก์จากการประชาสัมพันธ์ในเอกสารแผ่นพับหรือของผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในแผ่นพับควรมีคำอธิบาย เช่น “จะช่วยให้คุณเข้าใจในโลกของธรรมชาติ” “ให้ความรู้

ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ลึกซึ้งแก่คุณ” และ“มุ่งหวังที่จะสร้างความสุข และความซาบซึ้งจากธรรมชาติให้แก่คุณ” เป็นต้น

4. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวส่วนใหญ่คาดหวังว่า มัคคุเทศก์จะมีคุณสมบัติจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย และมีประกาศนียบัตรการปฐมพยาบาล และเน้นว่าถ้าไม่จบการศึกษาในระบบการศึกษา ก็ควรจะมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี มีทัศนคติ และทักษะในการสื่อสารที่ดีด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541, อ้างถึงใน หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์, 2545, น. 37) ได้จัดทำแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้มัคคุเทศก์มีแนวทางในการปฏิบัติงานในรูปแบบเดียวกัน ดังนี้

1. แนวทางปฏิบัติขั้นเตรียมการนำเที่ยวประกอบไปด้วย การร่วมกันวางแผนวิธีปฏิบัติและการประเมินผลกับนักท่องเที่ยว เป็นศูนย์กลางข้อมูล/สารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมในด้านข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่จะนำเที่ยว หากมีมัคคุเทศก์เฉพาะรองรับ ต้องเตรียมการประสานงานที่ดี

2. แนวทางปฏิบัติในขั้นตอนการท่องเที่ยวนั้น ต้องคำนึงถึงการควบคุม และส่งเสริมพฤติกรรม การปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง

3. แนวทางปฏิบัติของบุคคล คือการศึกษารวบรวมข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะแหล่ง ฝึกทักษะกับบางกลุ่ม และให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีบทบาทในกลุ่มหรือองค์กร นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามพฤติกรรม และยกระดับคุณภาพตนเองให้เป็นผู้ให้บริการ ผู้กำกับควบคุมในกลุ่มท่องเที่ยว ไม่เป็นผู้ฝ่าฝืน แต่คอยตักเตือนนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ

4. แนวทางปฏิบัติในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล โดยการประเมินผลจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับบริการนำเที่ยว ที่พัก การสื่อความหมาย การเรียนรู้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งพื้นที่

สำหรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บทบาทของมัคคุเทศก์จะต้องเพิ่มมากขึ้น คือ เป็นผู้ปลูกจิตสำนึกนักท่องเที่ยว ให้รู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมขณะที่ท่องเที่ยว และเป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติได้ดี จนนักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งและเปลี่ยนทัศนคติมาร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติในระยะยาว เพื่อแก้ปัญหาเรื่องช่องว่างของความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมให้มัคคุเทศก์มีทักษะทั้งในด้านการนำเที่ยว และมีความรู้เรื่องธรรมชาติเป็นอย่างดี ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555, น. 20-21) ในส่วนของบทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในด้านความปลอดภัยที่ควรตระหนักถึง มีดังนี้ 1) เนื่องจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนั้นมีความเคยชินกับสภาพท้องถิ่น จึงมองไม่เห็นอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ มัคคุเทศก์ต้องประเมินความเสี่ยงทั้งหมดที่สามารถเป็นไปได้ และหาทางที่จะลดความเสี่ยงเหล่านั้นให้มากที่สุด 2) ในกรณีที่ต้องจัดประสบการณ์ที่สนุกแปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว ตัวมัคคุเทศก์เองอาจเป็นเหตุให้เกิดความเสี่ยงโดยปราศจากการวิเคราะห์ที่ถี่ถ้วน เช่น ตัดสินใจจะเล่นเรือต่อไปหรือเดินป่าต่อ แม้ว่าสภาวะอากาศจะดูไม่ตึงเครียด 3) มัคคุเทศก์ท้องถิ่นควรเรียนรู้ “ประเด็นความปลอดภัย” อย่างเป็นรูปธรรม เกี่ยวกับสถานการณ์และเหตุสุดวิสัยต่าง ๆ 4) นักท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมักมีมุมมองเกี่ยวกับคำว่า “ปลอดภัย” หรือ “อันตราย” ที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้น การกระทำที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยจึงเป็นเรื่อง

สำคัญ มัคคุเทศก์ต้องแสดงให้เห็นว่ามีการเตรียมการด้านความปลอดภัยที่ดี รวมถึงการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและมีความเป็นมืออาชีพ เช่น การใส่เสื้อชูชีพในการเดินทางโดยเรือ ไม่ว่าจะเป็นในทะเลหรือในลำคลองก็ตาม

ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นหัวข้อที่มีขอบเขตนี้อากว้างขวาง และเกี่ยวพันกับองค์ประกอบหลายส่วนในระบบการท่องเที่ยวทั้งชุมชน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Luck, 2002, p. 372) การท่องเที่ยวนั้น เปรียบเสมือนดาบสองคม การเตรียมความพร้อมของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ และถ้าสามารถดำเนินงานไปได้อย่างถูกต้อง คมด้านที่สองก็จะช่วยสร้างรายได้ที่น่าพอใจ หากขาดการบริหารจัดการ หรือบุคลากรทางการท่องเที่ยวขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ โดยเฉพาะผู้นำเที่ยวท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมากที่สุด ก็อาจส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่ จากการใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการได้รับประโยชน์ของคนในพื้นที่ เช่น ความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สุขภาพ และการใช้ชีวิตประจำวัน (Fan, Das, & Chen, 2011, p. 1203) อีกทั้งอาจเกิดการรบกวนพรรณไม้ การขยายขนาดเส้นทางจากการเดินออกนอกเส้นทาง และการพังทลายของหน้าดินจากผู้ที่มาใช้เส้นทาง (Lynn & Brown, 2003, p. 78) ทั้งนี้ ในการนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น หากมีผู้นำเที่ยวที่ดี มีจรรยาบรรณ มีมารยาท และมีคุณธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ก็ย่อมดีด้วย

ปัจจัยที่ยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น

รูปแบบการปฏิบัติงานนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีความแตกต่างกับมัคคุเทศก์ทั่วไป เนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ในขณะที่สามารถรักษาลักษณะทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย ตามที่อัจฉรา นิยมและพิชาภ พันธ์แพ (2559, น. 258) กล่าวถึงความสำคัญของการปรับตัวและการพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์ว่า มัคคุเทศก์จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในเรื่อง ทักษะการปฏิบัติงาน ความรู้และความสามารถ โดยเฉพาะด้านภาษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก รวมถึงจริยธรรมในการบริการและความซื่อสัตย์ หากมีการฝึกอบรมและพัฒนาขีดความสามารถทางอาชีพให้แก่มัคคุเทศก์ จะสามารถเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน และสามารถรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงควรมีปัจจัยที่สามารถนำมาใช้ยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานนำเที่ยว ผ่านการพัฒนาหลักสูตรอบรมหรือเกณฑ์การประเมินเฉพาะ สำหรับผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งผู้เขียนสามารถสรุปได้ 6 ปัจจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นซึ่งแสดงออกโดยมีความสนใจ เอาใจใส่ ตั้งใจจริง เป็นส่วนหนึ่งของคุณลักษณะของผู้นำเที่ยวที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียรพยายามตามความคาดหวัง ตามตำแหน่งในหน้าที่นำเที่ยว

อย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ดังนั้น การปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ จะประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อย ดังนี้ 1) การกล่าวต้อนรับแนะนำตนเองก่อนประกอบกิจกรรม 2) การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์ของใช้ส่วนตัวที่จำเป็นและเหมาะสมในการประกอบกิจกรรม 3) การสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีความสนใจพิเศษ 4) การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 5) การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นโดยเสรี 6) การนำเที่ยวครบถ้วนตามรายการท่องเที่ยวที่ได้ตกลงกับนักท่องเที่ยว 7) การบรรยายสรุปให้นักท่องเที่ยว เมื่อถึงจุดสุดท้ายของการประกอบกิจกรรม และ 8) การกล่าวคำอำลาและขอบคุณนักท่องเที่ยวเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม

2. การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เป็นอีกส่วนประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นพื้นฐาน และได้ระบุอยู่ในองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ (สุรเชษฐ์ เชษฐมาส และคนอื่นๆ, 2545, น. 19) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะไม่สามารถประสบผลสำเร็จไปได้ หากประชาชนไม่ได้รับการเสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยมให้เกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญ เพราะการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีและตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาสิ่งแวดล้อม (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, น. 106) ดังนั้น การแบ่งปันข้อมูลความรู้ การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยว ระหว่างผู้นำเที่ยวท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประสบการณ์ และเกิดจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจความหมายและคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสอดแทรกความรู้ที่มีอยู่จริงในธรรมชาติมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ช่วยให้นักท่องเที่ยวเพลิดเพลิน และเข้าใจความสัมพันธ์ รวมถึงความสำคัญของระบบนิเวศ นำไปสู่ความตระหนักและรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อยดังนี้ 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) การให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ ระบบนิเวศพืชพรรณ สัตว์ป่า 3) การแจ้งกฎระเบียบ ข้อห้าม หรือการปฏิบัติตนที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวก่อนประกอบกิจกรรม 4) การอธิบายถึงผลเสีย หากนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ 5) การพูดคุยเตือนใจให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดี เห็นประโยชน์คุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. คุณลักษณะพื้นฐานและจรรยาบรรณของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น มรรยาทและการวางตัวของมัคคุเทศก์ คือ กิริยา วาจา ท่าทาง การแสดงออก ข้อควรประพฤติและไม่ควรประพฤติของมัคคุเทศก์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิของสถานภาพแห่งวิชาชีพมัคคุเทศก์ การประกอบอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ต้องมีความสมบัติพิเศษหลายประการ ประกอบด้วย การมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนอดกลั้น มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ มีจิตใจในการให้บริการ มีความภูมิใจในอาชีพของตน การวางตัวให้เป็นกลาง และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ (พิมพ์พรณ สุจารินพงศ์, 2551, น. 38) ฉะนั้น ผู้นำเที่ยวต้องมีบุคลิกภาพทั่วไปที่ดี ประกอบด้วย บุคลิกภาพภายนอก และบุคลิกภาพภายในหรือจรรยาบรรณ ผู้นำเที่ยวต้องให้ความสำคัญต่อการอยู่ในที่สาธารณะชนให้มาก โดยเฉพาะระหว่างการเดินทาง

ปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น คุณลักษณะพื้นฐานและจรรยาบรรณของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อยดังนี้ 1) การมีมนุษยสัมพันธ์และเต็มใจบริการ 2) การสร้างบรรยากาศในการนำเที่ยวให้เกิดความสนุกสนาน ทำให้การศึกษารวมชาติของนักท่องเที่ยวไม่เกิดความน่าเบื่อหน่าย 3) การมีกิจกรรมรายการที่ดีขณะนำเที่ยว 4) การให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความสุภาพ 5) การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย 6) การควบคุมอารมณ์หรือเก็บอาการให้เป็นปกติในขณะที่นำเที่ยว 7) การใช้น้ำเสียงในการบรรยายขณะนำเที่ยวได้อย่างชัดเจนและน่าฟัง 8) การสื่อความหมายเรียบเรียงเป็นเรื่องราว ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจง่าย และ 9) การควบคุมดูแลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในความเหมาะสม หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่

4. การเป็นผู้นำให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ผู้นำเที่ยวควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ มีความสามารถในการนำ หรือเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ คอยกระตุ้น ชี้แนะ ผลักดัน ตักเตือน ให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ให้ปรากฏแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อนร่วมงาน เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ หรือศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องถนอมรักษาไว้ เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้หมดสิ้นไป การท่องเที่ยวรวมถึงผู้นำเที่ยวท้องถิ่นก็ย่อมสูญสลายไปด้วย เนื่องจากมีบุคคลที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว มีบุคคลเป็นอย่างไร นักท่องเที่ยวก็จะจดจำเอาลักษณะเช่นนั้นไปเป็นภาพตัวแทนของคนในชุมชนนั้นในช่วงเวลาอันสั้น ดังนั้น บุคคลที่นักท่องเที่ยวพบและติดต่อกันมากที่สุดในขณะท่องเที่ยว คือ มีบุคคล ข้อมูลภาพพจน์ที่ได้รับอาจถูกหรือผิด ดีหรือเลว นักท่องเที่ยวไม่มีโอกาสจะตรวจสอบสิ่งที่มีบุคคลเล่า อธิบาย หรือแสดงออก มีบุคคลจึงเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของคนและชุมชนนั้น ดังนั้น การเป็นผู้นำให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ควรประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อยดังนี้ 1) ผู้นำเที่ยวไม่ทำลาย หัก เด้ด ตัดฟันพืชพรรณ หรือเหยียบย่ำพืชพรรณ 2) นำเที่ยวในเส้นทางศึกษารวมชาติที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และ 3) ไม่รบกวนพืชพรรณสัตว์ป่า โดยการเก็บหรือนำตัวอย่างจากสภาพธรรมชาติออกมาเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

5. การดูแลสวัสดิภาพและความปลอดภัย ผู้นำเที่ยวต้องมีการเตรียมความพร้อม การคาดการณ์ ความเสี่ยงที่แม่นยำ และมีการจัดการความเสี่ยงในการปฏิบัติงาน เพื่อลดหรือป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการเตรียมความพร้อม ทั้งความรู้ในการปฐมพยาบาล การบริหารจัดการกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความปลอดภัย และอบอุ่นใจในการใช้บริการ เนื่องจากผู้นำเที่ยวอาจต้องเจอกับปัญหาเฉพาะหน้าขณะปฏิบัติงานในพื้นที่ธรรมชาติที่คาดไม่ถึงมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับ รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์ (2550, น. 73) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของมีบุคคลต่อนักท่องเที่ยวในเรื่องของความพอใจ ความสะดวกสบาย ตลอดจนความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมีบุคคลจะต้องรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว มีบุคคลจะต้องคอยตักเตือนนักท่องเที่ยวในสิ่งที่ควรระมัดระวัง ดังนั้น การดูแลสวัสดิภาพและความปลอดภัย จึงประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อยดังนี้ 1) การตรวจรายชื่อหรือตรวจนับจำนวนนักท่องเที่ยวก่อนและเมื่อถึงจุดสุดท้ายของการประกอบกิจกรรม 2) การสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับโรคประจำตัว หรือข้อจำกัดทางด้านร่างกายของนักท่องเที่ยว ก่อนประกอบกิจกรรม 3) การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับอุปกรณ์การปฐมพยาบาลเบื้องต้น 4) การแจ้งเตือนในบริเวณที่อาจ

เสี่ยงต่ออันตรายเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ และ 5) การบำรุงรักษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัย

6. การรวมกลุ่มบริหารจัดการผู้นำเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นพื้นฐาน ได้ระบอบองค์ประกอบด้านองค์กร ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนไว้ด้วย ซึ่งการรวมกลุ่มผู้นำเที่ยวท้องถิ่นให้มีการทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ สามารถช่วยสร้างศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้จากการรวมกลุ่มผลิต จำหน่าย หรือให้บริการ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิด ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนมากนัก อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องได้รับผลประโยชน์จากการนำเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงการกระจายรายได้ และโอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาต่าง ๆ จากองค์กรของรัฐ เอกชน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและนำผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งในที่สุดชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ (อำนาจ รักษาพล, 2549, น. 17-18) ดังนั้นการรวมกลุ่มบริหารจัดการผู้นำเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ย่อย ดังนี้ 1) สมาชิกในกลุ่มผู้นำเที่ยวท้องถิ่นมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ และการติดตามประเมินผล 2) การแบ่งภาระงานและหน้าที่ 3) การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ 4) การกระจายผลประโยชน์มีความโปร่งใส และเป็นธรรม และ 5) การจัดสรรรายได้บางส่วนจากการท่องเที่ยวมาส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และ/หรือสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน

บทสรุป

ปัจจัยที่ยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบไปด้วย 1) การปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ 2) การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ 3) คุณลักษณะพื้นฐานและจรรยาบรรณของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น 4) การเป็นผู้นำให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง 5) การดูแลสวัสดิภาพและความปลอดภัย และ 6) การรวมกลุ่มบริหารจัดการผู้นำเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ปัจจัยดังกล่าวนี้ กลุ่มชมรมผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรผู้นำเที่ยว สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทรัพยากรมนุษย์ในด้านการนำเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากที่ผ่านมา ยังไม่มีหลักสูตรเฉพาะสำหรับใช้ฝึกอบรมผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถนำไปปัจจัยดังกล่าวมาดัดแปลงเป็นหลักสูตรผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการนำเที่ยวที่ครบถ้วน อีกทั้งสามารถนำตัวชี้วัดไปใช้ในการประเมินติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานนำเที่ยวของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น หลังจากที่มีการใช้หลักสูตรผู้นำเที่ยวท้องถิ่นในการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้ได้ทราบถึงประสิทธิภาพของผู้นำเที่ยวและหลักสูตรจากการนำไปปฏิบัติจริงของผู้นำเที่ยว นอกจากนี้ ข้อดีของการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร และการบริการให้เหมาะสมกับ

สถานการณ์ เนื่องจากการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูงนั้น ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า สร้างความประทับใจ และสามารถตอบสนองต่อความคาดหวัง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในท้ายที่สุดก็จะทำให้นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มในการกลับมาเยือนพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลวรา สุวรรณพิมล. (2556). *หลักการมัคคุเทศก์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น = Communication in rural development* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- ดรธรณี เอมพันธุ์. (2555). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ใน *เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ* (น. 1-50). กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดรธรณี เอมพันธุ์ และวัชร วยรัตน์. (2551). *เปิดโลกใบใหม่ คู่มือประกอบการฝึกอบรม “เยาวชนอาสาสมัครนำเที่ยว”*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- นันทวน ทองเสน. (2557). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานกลุ่มธุรกิจผลิตเครื่องสำอางในเขตจังหวัดปทุมธานี. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). *หลักการมัคคุเทศก์*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ประชิด สกฤษพัฒน์, วิมล จิโรจน์พันธุ์, และอุดม เขยกิจวงศ์. (2554). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *ประสิทธิภาพ*, สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563. <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- พิมพ์พรณ สุจารินพงศ์. (2551). *มัคคุเทศก์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551. (2551). *ราชกิจจานุเบกษา*, 125 (ตอนที่ 29 ก), 1-27.
- รวิวรรณ โปรรุ่งโรจน์. (2550). *มัคคุเทศก์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วรรณพร วณิชชานุกร. (2540). *นิเวศน์การท่องเที่ยว: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน 27-29 มิถุนายน 2555* (น. 19-23).

- สุรเชษฐ์ เชษฐมาส, นววรรณ ฐานะกาญจน์, วันชัย อรุณประภารัตน์, สมเกียรติ สิงหรวุฒิ, พิมพ์ลภัส ชันหลวง, รติกร น่วมภักดี...วันเพ็ญ คำน้อย. (2545). *แผนปฏิบัติการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: รายงานสรุปย่อสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์. (2545). *ความรู้ความเข้าใจของมัคคุเทศก์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการนำไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิต สัจฉกร. (2539). *การประเมินผลการปฏิบัติงาน: แนวความคิด หลักการ วิธีการและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: ดวงกลมสมัย.
- อัจฉรา นิยม และพิชาภพ พันธุ์แพ. (2559). *การศึกษาศักยภาพของมัคคุเทศก์ในจังหวัดเชียงใหม่*. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 26(1), 255-276.
- อำนาจ รักษาพล. (2549). *การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนเกาะยาวน้อย ตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุษาวดี พูลพิพัฒน์. (2544). *การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย*. ใน *การสัมมนาทางวิชาการครั้งที่ 1 (สาขาอุทยานและนันทนาการ)* (น. 1-15). กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Fan, Y., Das, K.V., and Chen, Q. (2011). Neighborhood green, social support, physical activity, and stress: Assessing the cumulative impact. *Health & Place*, 17(6), 1202-1211.
- Khana, B.R. and Babar, J.T., (2007). Community based ecotourism for sustainable tourism development in the Mekong region. *Policy Brief*, 25(1), 1-8.
- Luck, M. (2002). Looking into the Future of Ecotourism and Sustainable Tourism. *Current Issues in Tourism*, 5(3), 371-385.
- Lynn, N.A., & Brown, R.D. (2003). Effects of recreational use impacts on hiking experiences in natural areas. *Landscape and Urban Planning*, 64(1-2), 77-93.
- Mager, R.F. & Beach, K.M. (1967). *Developing Vocational Instruction*. Belmont: Fearon Publishing.
- Muhammad, M.M., Abdullah. M.A, Abdelmohsen A.N., and Mohammad. N.A. (2017). Community-based ecotourism management for sustainable development of marine protected areas in Malaysia. *Ocean & Coastal Management*, 136, 104-112.